Turi Gramstad Oliver med sin dekor Granada i den historiske samlingen til Figgjo As da vi begynte utstillingsprosjektet våren 2011.
Foto: Målfrid Grimstvedt, Jærmuseet.

Turi – design 1960 - 1980

Fabelaktig fabulerende formgiver fra Figgjo Fajanse

MÅLFRID GRIMSTVEDT

Turi Gramstad Oliver er født 1938 i Sandnes, byen som på den tid hadde teglverk, potterier og keramisk produksjon i gammel og ny tradisjon. Gjennom to tiår, fra 1960 til 1980, tegnet hun dekor nye kopper og fat som fant veien fra Figgjo til bords både nært og fjernt, i inn- og utland. Så sluttet hun på Figgjo for å utvikle andre kunstneriske uttrykk. Koppene har levd videre. For noen er de nostalgiske minner, for andre ettertraktede samlerobjekt.

Hvorfor presenterer vi Turi-design på Vitenfabrikken? Denne avdelingen av Jærmuseet har på få år blitt en viktig del av kulturlivet på Sandnes. Det er blitt møteplass for skolebarn, barnefamilier og ungdom som besøker planetariet og tester ut eksperimentene i utstillingene. De er kanskje ikke så opptatt av at temaene i Abels skissebok er knyttet opp mot byens og Jærens industrihistorie. Men andre ser fram til at museet løfter fram noe av det som har formet denne regionen. Sandnes Kunstforening laget en mindre utstilling med Turi-design høsten 2010 og Eva Watne fra kunstforeningen utfordret Jærmuseet til å følge opp temaet. Vi tok utfordringen og fikk med oss både Turi selv, Figgjo As og Vitenfabrikkens vennelag.

Åpningen av utstillingen på Vitenfabrikken 7. juni 2011 stod i Turi sin ånd. Kong Arthur, i kultursjef Erland Bræins skikkelse, slo barn fra Riska barnehage til riddere av det runde bord.
Foto: Håkon Vold, Jærmuseet.

UTSTILLING I VITENFABRIKKEN

Vi inviterte publikum til å låne oss serviser: kaffekopper, tallerker og fat med Turis egen dekor. Responsen var stor – om lag 50 personer bidro med sine ting. Museet har litt av dette i sine samlinger, Figgjo AS har lånt oss en del, Turi har gitt oss tilgang til sin samling av skisser, forarbeider, kataloger, avisklipp og gjenstander. Men mesteparten av det utstillte er innlånt, til sammen mer enn 200 gjenstander. Mange bidro til at vi kunne åpne årets utstillingen på Vitenfabrikken 7. juni 2011.

Utstillingen har fått plass i keramikkavdelingen i Abels skissebok. Det er med hensikt at vi ønsker å integrere produktene med interaktiv formidling. Den store koppemaskinen i vitensenterutstillinga skal illustrere moderne industriproduksjon, bygd etter ide fra en produksjonslinje fra Figgjo. Turi-design er montert

i rommet rundt denne og inneholder også flere interaktive element. Vi har undervisningeopplegg knyttet til utstillingen: Under tittelen «Fabuler din egen fabelaktige dekor» får elevene lære hvordan en kunstner arbeider og selv arbeide med dekor. Det er fokus på hva design og dekor er. Elevene får abstrahere med basis i geometriske former, søke i motiv på Turi-design, forstørre og overføre mønster og dekorer på kopp. Opplegget er for ungdomskoletrinnet. I løpet av de første tre ukene i september deltok mer enn 200 elever på opplegget, og ventelistene for nye klasser strekker seg nå fram til mars 2012.

FRA POTTERI VIA FLINTFABRIKK TIL PORSELENSPRODUSENT PÅ FIGGJO

Sandnes er bygd på leire. I 1784 startet Sandnæs Teglværk som den første fabrikken i distriktet og få år senere slo den første pottemakeren seg til på standstedet. Men trass i mer enn 225 års sammenhengende keramisk tradisjon i distriktet, så er Figgjo en ung bedrift, grunnlagt i 1941.

Egersunds Fayancefabrik (1847 - 1979) og Stavangerflint AS (1946 -1968 - 1979) produserte serviser av lignende kvaliteter. Sørrogaland var et sentrum i norsk keramisk produksjon på 1950-60 tallet. Tre av fire fabrikker i landet lå her. Porsgrund Porselænsfabrik (startet 1885) var den fjerde fabrikken og er nå den eneste gjenværende ved siden av Figgjo.

Bedriften startet i 1941 som Figgjo Kraftselskap av Harald Lima og Sigurd Figved. Deres første mål var å bruke den elektriske kraften til en eller annen type produksjon. Valget falt på potterivarer, basert på lokal leire fra Åsland i Time. I 1947 skiftet de navn til Figgjo Fajanse as, samtidig som de bygget stor fabrikk. Her begynte produksjonen av flint (fajanse) to år senere.

Etter femti år i «husmødrenes tjeneste» sluttet Figgjo å produsere serviser for rettet mot privathushold. I 2008 inngikk Figgjo AS avtale om å være eneste leverandør av porselen til internasjonale kokkekonkurranser fram til 2012 og de er en ledende leverandør av porselen til det profesjonelle markedet, dvs. storhusholdninger både innen- og utenlands. I 2010 leverte de for eksempel til Dubais største cateringselskap. I dag er Figgjo AS eneste keramiske industribedrift i Sandnes – og den eneste porselensfabrikken i Norge med innenlandsk produksjon. Mer enn 95 % av produksjonen foregår i Sandnes, en liten del produseres i Asia.

I denne artikkelen skal vi presentere design signert av Turi Gramstad Oliver. Hennes tid i bedriften var fra 1960 til 1980. Men forutsetningene for det hun fikk mulighet til å arbeide med lå i bedriften på 1950-tallet, så vi begynner med å se på designutviklingen Figgjo i den første tiden som fajanseprodusent. I 2007 tok Kjetil Fallan doktorgrad i kulturhistorie fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet med oppgaven «Modern transformed. The domestication of industrial design culture in Norway, ca. 1940 – 1970». Fallans problemstilling er knyttet til hvordan industridesign ble utviklet og fikk et norsk uttrykk midt på 1900-tallet. Han undersøker hvordan ideer om hva moderne design var, kunne og skulle være, utviklet seg over tid mellom 1940 og 1970. Han hentet kildematerialet sitt fra to steder:

Det nasjonale designmiljøet – slik det kom til uttrykk gjennom det ledende designtidskriftet «Bonytt» og design strategi og praksis hos den keramiske produsenten Figgjo Fajanse. Den ubekvemme relasjonen mellom ideologi og praksis er ledemotivet i oppgaven til Fallan. Turi Gramstad Olivers arbeid på Figgjo er en viktig del av det han drøfter i avhandlingen. I tillegg er det han skriver om bedriften og dens sjefsdesigner, Ragnar Grimsrud, viktig for å forstå rammene for Turi-design. Jeg bygger derfor på hans arbeid når jeg skriver om Figgjo og Turis dekorer i denne perioden. Dette er utfylt med intervju med Turi og bruk av Turis eget arkivmateriale.

RAGNAR GRIMSRUD

Figgjos gründere, Harald Lima og Sigurd Figved, var ikke fagfolk på keramikk. De gjorde derfor et viktig valg da de i 1946 ansatte Ragnar Grimsrud (1902 – 1988) som disponent og daglig leder av bedriften. Han fikk oppgaven med å planlegge og bygge den fajansefabrikken som startet produksjonen i 1949, bare noen måneder etter at Stavangerflint åpnet sin fabrikk i Stavanger. To nye fabrikker med 230 ansatte (Stavangerflint) og 180 ansatte (Figgjo Fajanse). I tillegg åpnet storebror, Egersund Fayance ny fabrikk på samme tid. Det var med andre ord konkurranse om markedet. Da var det viktig å ha dyktige ledere i bedriftene.

Ragnar Grimsrud var en anerkjent keramiker og designer og hadde arbeidet både i Egersund og Sandnes før han begynte på Figgjo. Det var dårlige tider i teglverkene på 1920-tallet og Graveren satset derfor på viderutvikling av leirvareproduksjonen. De kjøpte Hana & Holmens Potterier i 1926 og satset på sin egen keramikkavdeling. Grimsrud hadde fått sitt gjennombrudd som keramiker da han deltok på brukskunstavdelingen på Landsutstillingen i Bergen i 1928. Dette førte igjen til at han via direktøren på Kunstindustrimuseet i Oslo, Thor Kielland, ble ansatt som keramiker ved Graveren Teglverk i Sandnes. Grimsrud preget produksjonen her de neste årene, og bedriften fikk profesjonell anerkjennelse for sine produkter fra 1930. I tillegg bearbeidet Grimsrud moderne design på en måte som også falt i smak hos det kjøpende publikum, slik at Graverens produkter også fikk kommersiell suksess. Denne kombinasjonen var trolig bakgrunn for at han ble tilbudt stilling ved Egersund Fayanse i 1933. Graveren var på denne tid mer av et forvokst potteri enn en industribedrift. Egersund Fayancefabrik var derimot industrialisert både i organisatorisk struktur, organisering av designutvikling, produksjons- og materialteknologi. På Graveren formet Grimsrud de nye produktene selv i blåleire ved dreieskiva, mens han i Egersund tegnet skisser og formet gipsmodeller som ble omsatt til flintgods. Her møtte Grimsrud den industrielle masseproduk-sjonen med dens prinsipp om oppdeling av arbeidsoppgaver. Han gikk han fra å være hands-on håndverker til prosjekterende designer. Men oppholdet i Egersund ble kort. I 1934 var han tilbake på Graverens teglverk, nå som leder av keramikk- og potteriavdelingen. I de neste 10-12 årene fortsatte Grimsrud å prege Graverens produksjon.

Figgjos første servise kom i 1949. Det var Perlekant, her med dekor Gro. Formgiver Ragnar Grimsrud.
Foto: Figgjo AS

Serviset Jarlsberg fra 1952, med dekor Marie ved Rolf Frøyland var bestselger på 1950-tallet.
Foto: Figgjo AS

I 1954 kom Ragnar Grimsruds moderne servise Morgedal med dekor Sissel som fikk profesjonell applaus.
Foto: Figgjo AS

DESIGN PÅ 1950-TALLET – NOE FOR ENHVER SMAK

Da Grimsrud gikk fra Graveren til Figgjo ble de to årene i Egersund viktige. Figgjo ville satse på industriproduksjon av serviser og da var ikke blåleire som Graverens Teglverk brukte vurdert som god nok. Blåleire er i brent tilstand porøs og lett knusbart og derfor dårlig egnet for industriproduksjon. Porselen er sterkt, men dyrt i produksjon. Flint (fajanse) var et godt alternativ. Figgjo laget flint etter engelsk forbilde: De blandet kaolin fra gruver, engelsk leire avsatt på havbunnen, kvarts og feltspat fra gruver i Rogaland. Det ble brent ved en mye høyere temperatur enn blåleire; på 1100 – 1200 C° mot 800 – 1000 C° for blåleire. Resultatet var hvitt steintøy (fajanse). Når de valgte engelsk leire framfor den lokale eller annen norsk leire, så ligger grunnen til det i det høye jerninnholdet i blåleira. Jernet gir leira den karakterisiske røde fargen som brent gods og er viktig for leire som skal dreies og brennes ved lavere temperatur, men den er ikke egnet for fajanse.

Figgjo la opp til å produsere serviser for husmødrene. Det var mangel på alle typer kopper og kar disse første årene etter krigen, så for bedriften var det viktigere å legge opp til stor produksjon enn til å bruke tid og ressurser på designutviktig. Det var noe som også påvirket Ragnar Grimsrud. I 1950 uttalte han til Aftenposten at «(M)an starter som kunstner og ender opp som teknikker». De første servisene fra Figgjo er preget av at de skulle tilfredstille den almenne smak. Det ble

gjort gjennom å tilby serviser i ulike stiler og smaksretninger. Alt måtte i tillegg være innenfor en økonomisk ramme som var tilpasset et stort marked. Utover 1950-tallet utviklet dette seg i to retninger. Internasjonalt var Scandinavian Design populært, og Ragnar Grimsrud fulgte med og var istand til å designe moderne serviser som falt i smak i kunstkretser. Men bedriften levde av å selge serviser, ikke bare formgi dem.

Å servere mat på kjølige, moderne fat falt ikke i smak hos folk flest. Grimsrud likte dårlig å lage blomsterdekorerte kopper, men gjorde det. Blomsterdekoren var «roser» og border som bedriften kjøpte som ferdige avtrykksbilder. I bedriften gikk rommet der den innkjøpte dekoren ble oppbevart under navnet «Rosebua». Grimsrud designet i tillegg moderne serviser og gjorde suksess med «Sissel» på modellen «Morgedal». Det var pastellfarga servise med relieff dekor. Figgjo laget elegante og effektive flintprodukter for den moderne husmor og nybarokk fajanse for bestemor. Disse to ulike typene av serviser preger produktene fra Figgjo

Annonse fra Figgjo Fajanse i Det Beste, juni 1957.
Foto: Figgjo AS

på 1950-tallet. Samtidig begynte en å se på eksport for å utvide markedet. Dette var situasjonen på Figgjo da Turi ble ansatt.

JENTA FRA SANDNES SOM VILLE BLI KERAMIKER

Turi vokste opp på Stangeland i Høyland like etter krigen. Hjemmet lå ikke mer enn noen hundre meter fra sentrum i Sandnes, men dette var utenfor bygrensa. Familien var stor: Far Johan var husmaler, mor Lillian var hjemmeværende med fem barn: en gutt født i 1926 og fire jenter som kom med to –tre års mellomrom. Turi var yngst av disse, fem år yngre enn den nærmeste. Faren drev forretning fra sykkelsetet. Han hadde malingspannene i to sykkeltasker sammen med resten av utstyret sitt. Han hadde mest arbeid om sommeren, så økonomien kunne svinge gjennom året.

En dag kom Stanley Salvesen fra Egersund og slo seg ned i nabolaget. Han hadde keramikkverksted hjemme og der fikk Liv, en av søstrene til Turi, arbeid. En spennende arbeidsplass syntes ti-åringen Turi. Hun bestemte seg for at dette var det hun ville bli som voksen. Hvilke andre muligheter hadde hun i Sandnes på 1950-tallet? Jo, det var enkelt, sier Turi. Enten kunne du begynne på systua til Jonas Øglænd eller på Kamgarn eller Ullvaren. Disse arbeidsplassene fristet ikke Turi, så hun dro til Gravaren – en av flere keramiske bedrifter i Sandnes, da tida var inne til å finne seg arbeid og realisere drømmen om keramikk. Hun fikk prøve seg en dag – ikke mer. Du kan ikke male på keramikk, var beskjeden fra bedriften. Men Turi ga ikke opp. Den gode naboen fra Egersund var nå blitt gipsmaker på

Stavangerflint. Han skaffet henne jobb. Her arbeidet Inger Våge, og her ble Turi kjent med keramiker Kari Nyquist fra Oslo. Hun oppfordret Turi til å utdanne seg til keramiker ved Statens håndverks- og industriskole. Familien hadde ikke råd til å støtte utdannelse, men Turi dro til Oslo i 1956 og finansierte oppholdet ved å bo hos Kari Nyquist hvor hun hjalp til i huset, laget middag og arbeidet på keramikkverkstedet hennes. Slik brukte hun to år på å ta det første året på en treårig keramikerutdanning. Så dro hun til Bergen hvor hun gikk på Kunsthåndverkskolen fram til 1960. Da var Turi sine søsken blitt voksne og foreldre hadde anledning til å støtte henne økonomisk, slik at hun kunne gjennomføre skolen på vanlig tid. Men også her kombinerte hun hybeltilværelsen med barnepass o.a. for å bo billig.

Det keramiske miljøet i Sandnes må ha fulgt litt med på denne jenta som utdannet seg. For hun fikk tilbud om jobb på Figgjo Fajanse med en gang hun var ferdig i Bergen. Hun fikk også muligheten til å arbeide ved et keramisk verksted i England en periode tidlig på 1960-tallet.

FABULERENDE TURI–DESIGN

Figgjo utviklet profilen sin videre etter 1960. De satset på et nytt formspråk med dekor laget av egne designere. Formgiverne Ragnar Grimsrud og Jørg Løve Nielsen utviklet linjesikre, elegante modeller. Figgjo investerte i eget verksted for silketrykk i 1957 og kunne da lage sine egne «roser». De sluttet å lage nybarokke serviser som «Jarlsberg» for bestemor. Da trengte de noe som kunne erstatte dette, men som samtidig var mer moderne. Det var verken nostalgiske rosekopper eller ultramoderne design. Kunsthistoriker Kjetil Fallan skriver at den tredje veien hos Figgjo var å gi moderne modeller en hjemlig form og dekor. Dette var dekor som gikk i to retninger: Den ene var folkloristisk og den andre var rustikk og psykedelisk. Disse nye seriene av serviser er uløselig knyttet til navnet Turi Gramstad Oliver.

Turi ble presentert i Glassposten i 1972 under tittelen «Fabelaktig fabulerende formgiver fra Figgjo». Det er ikke bare et godt ordspill, men en karakteristikk som er treffende på nettopp de dekorene Fallan også framhever fra 1960-tallet: *Lotte, Market* og *Arden*. På 1970-tallet fulgte *Heliotrop* og *Victoria* i samme retningen. Dette er dekor som forteller historier. Med dekoren *Lotte*, på Jørg Løve Nielsens modell *Nordkapp,* laget Turi en hel fortelling i enkel blå strek med detaljer i lilla og grønt. Her introduseres noe nytt - figuren Lotte sammen med andre figurer. Fallan sier at på ett vis formidler all dekor en form for historie, men det er vanskelig å tenke seg en mer tydelig uttrykt fortelling enn her. Gjennom å sette ulike scener på ulike deler av serviset lages det en fortelling om Lotte. At folk kunne forholde seg til denne type historiefortelling underbygges av teksten i en av de tidlige salgsbrosjyrene. Her gjengir bedriften et håndskrevet brev fra Turi til en kunde: *Kjære Miss B. Jeg beklager å måtte meddele at Lotte dekoren ikke bygger på en historie, slik du er blitt fortalt. Det er mer og mindre et resultat av min egen fantasi. Det begynte med at noen ba meg lage noe sjarmerende med noen figurer i. Så begynte jeg å lage denne makelige Lotte, og det ledet meg inn i en verden med underlige personer. Så har jeg drømt videre, og fantasert om hvor fint det ville være*

i denne verden av blomster og fugler. Jeg håper dette kan ha gitt deg noen ideer om hvordan Lotte dekoren ble født. Vennlig hilsen Turi Gramstad Oliver. (oversatt fra engelsk av forfatteren)

Serviset Lotte solgte ikke spesielt godt på det norske markedet, men ble en suksess på eksportmarkedet, spesielt i Canada, Japan og Australia. Og siden flere kunder spurte om fortellingen de så på koppene, var det folk i Figgjos salgsapparat som gikk et steg videre i forhold til Turis foklaring. Her er en historie beregnet på det autralske markedet, fritt oversatt:

«Makelige Lotte» var en vakker skandinavisk pike som levde i de grønne fjell langs dype fjorder i Norge. Hun hadde alle gode egenskaper med unntak av en (som også kan finnes i mange av oss), det var evnen til å være flittig og arbeidsom. Derfor fikk hun navnet «Makelige Lotte».

Lotte lengtet etter romantikk der hun lå blant fugler og blomster i sin grønne fjellheim, men hun fikk seg ikke til å dra ut i verden for å oppsøke eventyret. Men til alt hell møtte hun lykken i fjellheimen da Samuel dukket opp. Lotte fann lykken uten å anstrenge seg.

Og du kan følge historien til Lotte (og Samuel) på det vakre keramiske serviset produsert av Figgjo i Norge. Du kan kjøpe individuelle deler eller frokost- og middagsservise, alle praktiske og dekorative. Lottes sjarmerende liv kan følges fra del til del.

Det er et kuriøst faktum at både fjord og fjell mangler fullstendig på Lotte-serviset, men like fullt så fungerer historiefortellingen. Kunden blir tilbudt en historie, ikke på lerret eller i en bok, men spredt ut på kopper og fat.

Dekoren Lotte fra 1962
Foto: Jærmuseet

Dekoren Market fra 1966.
Foto: Jærmuseet

Dekoren Arden fra 1969.
Foto: Jærmuseet

Lotte dekoren ser ut til å ha hatt et spesielt sterkt grep på folk. Figgjo produserte Lotte på modellen *Nordkapp* i tjue år. Men så ble dekoren lansert igjen, på en ny modell, *Gourmet*, og i en ny kvalitet, vitroporselen.

Turi laget flere dekorer i tradisjonen fra Lotte. Det neste var *Market* som ble lansert på modellen Nordkapp i 1966. Her er historien holdt i grønne farger og det er en pittoresk fortelling om torghandlere som selger fisk, grønnsaker, frukt og blomster. Dette kan tolkes som en kommentar til 1960-tallets skepsis til urbanisering. Eller det var bare en annen fortelling, bygd på suksessen fra *Lotte*.

Den tredje dekoren i serien av folkloristiske fortellinger er *Arden* som ble lansert i 1969. Den ble ikke satt på modellen *Nordkapp*, men på Ragnar Grimsruds egen og nyere modell *Færder* fra 1965. *Arden* ble trykket i rødt, men også i en mindre serie i blått, den fargen Turi selv helst ville hatt. Her er vi midt inne i eventyrskogen Arden.

Ardennerskogen er stedet Shakespeares mennesker flyktet til når de hadde forspilt sitt liv. Alle kan dikte seg sin Ardennerskog, som er en projeksjon av deres drømmer om lykken, deres anelser om en bedre tilværelse. Det er et tidløst sted som bare eksisterer utenfor sansenes verden (Sagt av Krystyna Skuzanka). Ardennerskogen er også for mennesker av i dag. Et menneske, enten det er Shakespeariansk eller nåtidsmenneske, vil gjerne søke lykken i tilbakevending til naturen og i oppfyllelsen av sin kjærlighetslengsel. Det er i alle mennesker nedlagt en evig trang til flukt fra den snevre hverdagsvirkeligheten. Notater fra dekoren «Arden»

Dekoren Heliotrop fra 1970.
Foto: Jærmuseet

Dekoren Victoria fra 1973.
Foto: Jærmuseet

Turi så Shakespeares «En midtsommernatts drøm» på Rogaland teater i 1968 og ble så inspirert at hun laget sin egen Ardennerskog og fyllte den med sine mennesker. Så her møter vi Rosalind som må rømme til skogen. Der levde hun forkledd som gjeter. Men tilslutt får Rosalind sin trofaste kjæreste, Orlando.

Figgjo hadde sterk tro på at *Arden* ville slå an, og Turi anser selv dette som sin beste dekor. Men den ble aldri på langt nær så populær som *Lotte*. Utover på 1970-tallet skapte Turi ytterligere to dekorer i den fortellende stilen. I 1970 kom *Heliotrop* der en ung kvinne sitter under blomsten som vender seg mot solen, en heliotrop. Dekoren er på modellen *Nordkapp*. Den siste av Turis fortellende dekorer, *Victoria*, fra 1973 er designet på modellen *Bråstein*, formgitt av Jørg Løve Nielsen.

Denne fortellende stilen i enkel strek var noe nytt for Figgjo da *Lotte* kom i 1962. Men dette kan ikke sies å være Turi sin helt egne oppfinnelse. Turi hadde sine forbilder: Den fremste var keramikeren Bjørn Wiinblad som laget dekorer for danske Nymølle og tyske Rosenthal på 1950-tallet. I Norge er det flere som var inspirert av denne retningen. På Porsgrund Porselænsfabrik hadde både Anne Marie Ødegaard, Konrad Galaaen og Arne Lindaas komponert dekorer på 1950-tallet som lignet Wiinblads strek. Og nærmere til Turi stod Kari Nyquist som på 1950-tallet designet dekorer som *Blå serie* og *Ferie* for Stavangerflint. En felles kollega av de to, Inger Waage, benyttet også en lignende strek rundt 1960, men da på brukskunstgjenstander og ikke på industriprodukter. Fallan trekker fram disse andre

Primstav. En serie Turi laget for Stavangerflint dvs. etter 1968.
Foto: Jærmuseet

designerne, for å vise at dette var et formspråk som flere designere brukte på den tiden. Men i denne sammenhengen hadde Turi likevel sitt tydelige egne uttrykk.

Fallan framhever et annet interessant aspekt ved Wiinblad og Turis dekorer. Det går på en diskusjon i *Bonytt* midt på 1960-tallet hvor Arne Remlov kommenterte Wiinblads arbeider og påpekte at underholdning og glede er en viktig del av livet. Kunsten også bør gir den følelsen til folk, slik Wiinblad gjør det i sine arbeider. Da kan en si at Figgjo tok *Bonytt* på ordet gjennom å lansere dekorer som *Lotte, Market* og *Arden*.

RUSTIKT OG PSYKEDELISK

Andre av Turi sine dekorer har et annet formuttrykk. Fallan setter dem under merkelappen: kraftige og konvensjonelt rustikt: *Clupea* (1965) og *Barcarole*(1968). Clupea er latinsk for sild. Og her står sild i rekke og rad, en hel stim, på Ragnar Grimsruds nye modell *Færder*.

De to dekorene, *Barcarole* og *Granada* fra 1968 kom på en ny modell, *Feistein*, formgitt av Jørg Løve-Nielsen. Formgiving er et teamarbeid og Ragnar Grimsrud var sjefen. Løve Nielsen var sjefsmodellør på Figgjo og hadde arbeidet der siden 1948. Han hadde altså arbeidet tett med Grimsrud i utviklingen av de ulike servisene. Han hadde lært faget i bedriften. *Nordkapp* var det første som er knyttet direkte til hans navn. *Feistein* fra 1968 er en videreutvikling av *Nordkapp*, også den formgitt av Løve Nielsen. Et viktig trekk ved formene i de hule *Feistein* modellene er den enkle formen – en rett vertikal sylinder og rette horisontale flater. Det er sannsynlig at det var Løve Nielsen som kom fram til denne løsningen. Den ligger langt fra konvensjonene inne Skandiavisk design. Formen er derimot i slekt med Figgjos og Grimsruds modell fra hotell china-serien. Dette var former som ligger vel til rette for dekor.

Barcarole er et av Turis mest interessante rustikke motiv. Her er konvensjonelle blomstermotiv satt sammen med indre symmetri i mønsteret og i samspill med formen på kopper, fat og skåler. Dette samspillet har fått større vekt enn hensynet til hvordan blomstene virkelig ser ut og forholder seg til hverandre i virkeligheten.Det ser ut til å representere en form for stilisert blomstereng i fargene rød, organge og lilla.

Den neste av Turi-design dekorer, *Granada* (1968), går ennå lengre i å være stilisert. Fallan omtaler den som psykedelisk. Her er fargene i blått, grønt og gult og mønsteret nærmest abstrakt. Om den dekoren sier Turi at da hun gikk på Kunsthåndverkskolen i Bergen var det en lærer som satte dem til å tegne oppsnittede grønnsaker og frukter. Så se etter akgurkene i *Granada*. Fallans sier at da mønsteret ble lansert i 1968 så må dets allusjon til op-art psykedelia ha vært svært i tråd med tidens kulturelle tendenser. Men det var likevel ingen garanti for kommersiell suksess. Disse to servisene, *Barcarole* og *Granada* på den nye modellen *Feistein*, representerte en ny og vågal satsing fra Figgjo sin side. For vågal, skulle det vise seg. I en intern rapport fra Hannover-messen i 1969 heter det at interessen for disse servisene var liten, noe salget senere

også viste. *Granada* ble trukket fra eksportmarkedet. Hvorfor falt de ikke i smak på eksportmarkedet? En hypotese er at de ikke ble oppfattet som så eksotiske og uttryksfulle som f.eks Lotte og Market.

Så da gir det menig at det siste serviset fra Turi sin hånd på 1960-tallet lå et sted mellom de to kategoriene Fallan har skissert så langt. I 1969 kom dekoren *Daisy*, stilmessig en mellomting mellom det naturalistiske uttrykket i *Lotte* og det abstrakte i *Granada*. Her er prestekragen uten blader og stilk. Blomsten er lett å gjenkjenne, selv i sin abstraherte form. Den ble tilbudt på modellen *Nordkapp*, men også med kopper fra *Feistein*. Den er glad som *Lotte*, men mangler historien, og enkel som *Granada*, men utens dens psykedeliske intensitet. Rapporten fra Hannover-messen var denne gangen langt mer optimistisk. «Serviset *Daisy* har det vært stor interesse for, og det har solgt bra inn.»

Markedet, dvs. grossistene,så altså helt forskjellig på *Granada* og *Daisy*, men det betød ikke at design eliten gjorde det samme. Det demonstreres av at de to servisene, det første en salgsmessig taper, det siste en vinner, de fikk begge en designpris på den keramiske messen i Utrecht, Nederland i 1969.

Det er interessant at Figgjo hadde stor suksess i Australia og Canada sist på 1960-tallet. Ikke minst fordi at disse to landene var satsingsområder for det offisielle norske designmiljøet: ved verdensutstillingen i Montreal i 1967 (EXPO 67) og med utstillingen *Design in Scandinavia* som turnerte i Australia i 1968. Det interessante er at Figgjos suksess i disse landene ikke var knyttet til disse satsingene. Det var *Lottes* popularitet i Canada som gjorde at en stor forretning i Montreal, Birk, inviterte Turi Gramstad Oliver over til deres «Scandinavian week» i 1967. Hun satt i butikken og laget skisser til sine dekorer. Hennes oppgave var spesielt å vise hvordan hun laget mønstrene til *Lotte* serviset og andre glade mønster. Turi sitt besøk i Canada falt sammen med EXPO 67, men hadde ingenting med det å gjøre. Verken hun eller Figgjo var med der. For der var det først og fremst brukskunst, industridesign var så godt som fraværende.

På 1970-tallet fortsatte Turi med å tegne mønster i tråd med de to retningene som var staket ut på 1960-tallet. Hun tegnet også dekor for Stavangerflint

Turi sitter i kjøpesenteret i Montreal og tegner dekorer.
Foto: Ukjent.

Camelot ble laget som en samling motiv på enkeltfliser. Det kunne settes sammen til forskjellige bilder. Dette eksemplaret tilhører Riska barnehage, som lånte det ut til årets utstilling.

Foto: Håkon Vold, Jærmuseet.

etter at det firmaet ble slått sammen med Figgjo i 1968. *August*, på modell formgitt av Kåre Berven Fjeldsaa er en av dem. Den er i slekt med *Maja/Mexico* fra 1972 er på modell Nordkapp (1960), formgitt av Jørg Løve-Nielsen. Det er fargeglade blomster i mer naturalistisk stil enn *Barcarole*.

Med dekoren *Elvira* fra 1975 på modellen Bråstein ville både Figgjo og Turi gå noen nye veier. De ville lage en dekor i underglasur som kombinerte trykt silkedekor med håndmaling. Turi tegnet en enkel blomst med stilk og blad i svart og brunt. Det ble trykket på. Så ble det malt på blomster i rødt for hånd. Her er det nytt formspråk og ny teknisk løsning. Hva syntes folk om det? Salgsavdelingen på Figgjo var skeptisk, men kundene tok imot det nye serviset.

CAMELOT

På samme tid fikk Turi mulighet til å lage en større gaveartikkel. Det ble serien av keramiske fliser med tittelen *Camelot*. Også her hentet Turi inspirasjon i litteraturen. Det var Alfred Tennysons dikt fra legenden om kong Arthur. Turi laget sin egen historie om menneskene i borgen Camelot. Der bodde Athur med sin kone Guinevere og Ridderne av det runde bord. Lancelot er en av ridderne. Dronningen ble forelsket i ham, de ble kjærester, og da Arthus oppdaget det måtte Lancelot rømme.

Dekoren Camelot ble laget på keramiske fliser som kan settes sammen til bilder. Det finnes mange ulike legender omkring kong Arthur. Turi laget sin versjon slik at vi kan dikte videre gjennom hennes bilder. Dekoren finnes også på vaser og runde fat.

Dekoren Five O´clock ble brukt på serveringsfat, Folklore var en populær dekor hvor de ulike motivene ble kombinert med et lite sitat og brukt på smørebrikker, saltbøsser, smørskåler osv. Dekoren Ole Brum finnes på barneserviser.
Foto: Håkon Vold, Jærmuseet.

Camelot ble vel mottatt. Sandnes kommune kjøpte inn fem eksemplar som ble fordelt til kommunale institusjoner og bygninger. Under utstillingen på Vitenfabrikken i 2011 har vi fått låne det eksemplaret som er i Riska barnehage. Ungene fra barnehagen var derfor selvskrevne gjester på åpningen av utstillingen.

GAVEARTIKLER OG BARNESERVISER

Det er vel ingen tvil om at Turi likte seg når hun fikk tegne serviser. Men Figgjo hadde mange kundegrupper og vareutvalget var stort. Så en viktig del av Turi-design på Figgjo var de mange spesial- og gaveartiklene i dekorer som *Folklore* og *Saga*. Det er artikler som skulle tjene til suvenirer og helst ha et norsk preg. I 1967 uttalte hun til Aftenposten at «jeg fikk engang oppdrag å lage rosemalte, typisk norske souvenirer og måtte prøve. Det var en lidelse, og jeg vil helst ikke vedkjenne meg disse i dag.» Men like fullt er dette serier som solgte godt. *Folklore* er en serie som først ble laget for det svenske markedet. Det bærer draktene på figurene preg av. Disse smørskålene og smørebrikkene har små fyndord som understreket humoren. Andre av Turi sine gaveartikler har mer urbant preg, dvs. småbyen ligger hennes hjerte nært. Fruktfat med navn som *Corsika*, *Sicilia*, *Capri* og kakefatet *Five O'Clock* viser at Turi er inspirert av både Middelhavet og England.

Noen av Turis dekorer er fortsatt i produksjon. Det er tallerken og kopp i serien *Mons* fra 1975. Men hun tegnet også andre, som *Fox* og *Ole Brum*

TURI ETTER FIGGJO

Turi var utdannet keramiker og Fallan forundrer seg på hvorfor bedriften aldri brukte henne kunnskap som formgiver til serviser i tillegg til dekorene. En del av forklaringen på dette var nok et større behov for nye dekorer heller enn nye former. En annen årsak var nok å finne i bedriftskulturen på den tid. De sosiale konvensjonene og industritradisjonene tilsa at formgiving var mannsarbeid og dekor var mer passende for kvinner. Slik var tradisjonen i britisk keramisk industri. Turi kjenner seg også hjemme i en slik beskrivelse. Hun hadde mange ideer og meninger som hun prøvde å målbære, både som designer og som husmor og kvinne. Men mennene dominerte produksjonsmøtene og i tillegg var også innkjøpsfolka hos grossistene menn. En ung kvinnes meninger hadde liten vekt.

Men Turis ambisjoner som kunstner gikk lenger enn til å designe dekorer for Figgjo. 1976 deltok hun på Vestlandsutstillingen med applikasjon og i 1980 sluttet hun på Figgjo Fajanse AS for å arbeide som kunsthåndverker og billedkunstner på heltid. Hun har særlig arbeidet med tekstil og papir. Gjennom årene har hun hatt mange offentige utsmykkingsoppdrag, er innkjøpt av bl.a. Norsk Kulturråd, Rogaland fylke og Sandnes kommune. Men det er en annen historie.

LOTTE 1962 - 1985

Modell: 1000 Nordkapp (1960) og Vulcanos (ca. 1959)
Dekor: Turi Gramstad Oliver
Form: Jørg Løve-Nielsen og Hermann Bongard
Flint, ildfast, silketrykk over glasur
Figgjo Fajanse as

MØLLE 1965 - 1970

Modell: 1000 Nordkapp (1960) og Vulcanos (ca. 1959)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen og Hermann Bongard
Flint, ildfast, silketrykk over glasur
Figgjo Fajanse as

MARKET 1966 – 1980

Modell: 1000 Nordkapp (1960) og Vulcanos (ca. 1959)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen og Hermann Bongard
Flint, ildfast, silketrykk over glasur
Figgjo Fajanse as

DAISY 1969

Modell: 1000 Nordkapp (1960), 2300 Feistein (1968) og Vulcanos (ca. 1959)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen og Hermann Bongard
Ildfast, fajanse, silketrykk
Figgjo Fajanse as

ASTRID 1970-t

Modell: 1000 Nordkapp (1960) og Vulcanos (ca. 1959)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen og Hermann Bongard
Flint, Ildfast, silketrykk over glasur
Figgjo Fajanse as

HELIOTROP 1970 - 1975

Modell: 1000 Nordkapp (1960)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen
Flint, silketrykk
Figgjo Fajanse as

MAJA / MEXICO 1972 - 1977

Modell: 1000 Nordkapp (1960) og Vulcanos (ca. 1959)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen og Hermann Bongard
Flint, ildfast, silketrykk
Figgjo Fajanse as

TOR VIKING 1973

Modell: 1000 Nordkapp (1960) og Vulcanos (1959 ca)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen og Hermann Bongard
Flint, Ildfast, Silketrykk
Figgjo Fajanse as

CLUPEA 1965 – 1975

Modell: 2100 Færder (1965) og Vulcanos (ca. 1959)
Dekor: TURI
Form: Ragnar Grimsrud og Hermann Bongard
Flint, ildfast, silketrykk over glasur
Figgjo Fajanse as

ARDEN 1969 – 1975

Modell: 2100 Færder (1965)
Dekor: TURI
Form: Ragnar Grimsrud
Flint, silketrykk over glasur
Figgjo Fajanse as

GRILL 1970 - 1975

Modell: 2100 Færder (1965)
Dekor: TURI
Form: Ragnar Grimsrud
Fajanse, silketrykk over glasur
Figgjo Fajanse as

BAKAROLE / BARCAROLE 1968 – 1980

Modell: 2300 Feistein (1968)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen
Fajanse, silketrykk
Figgjo Fajanse as
Flint, ildfast, silketrykk over glasur

GRANADA 1968 – 1975

Modell: 2300 Feistein (1968)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen
Fajanse, silketrykk over glasur
Figgjo Fajanse as

VICTORIA 1973 - 1974

Modell: Bråstein (1973?)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen
Flint, silketrykk
Figgjo Fajanse as

ELVIRA 1975 – 1980

Modell: Bråstein (1973?)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen
Flint, silketrykk og håndmalt
Figgjo Fajanse as

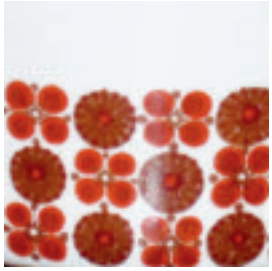

MOROCCO 1973 -

Modell: Bråstein (1973?)
Dekor: TURI
Form: Jørg Løve-Nielsen
Flint, silketrykk
Figgjo Fajanse as

AUGUST

Modell:
Dekor: TURI
Form: Kåre Berven Fjeldsaa
Flint, siketrykk under glasur
Stavangerflint as og Figgjo Fajanse-Stavangerflint as

T-81 1970 –

Modell: 3500 Hotel China 1962
Dekor: TURI
Form: Ragnar Grimsrud
Vitroporselen, silketrykk
Figgjo Fajanse as